

Vervet seg som frontkjemper

Å TORSTEN HANSEN
ANNE BRITT KILVIK (foto)

BEITSTAD: Fem tusen nordmenn gikk i tjeneste som frontkjemper for Hitler-Tyskland under 2. verdenskrig. Et tusen ble drept i Finland og på østfronten. De som overlevde ble dømt for landssvik etter krigen. Adresseavisen har møtt en av frontkjemperne 50 år etter at han vervet seg som frivillig.

Høstdagen flommer gyllengul ut over nord-trønderske åkre. Landskapet spraker i farger. Jarle Saur-saunet (70) lar blikket gli over teigene. Men tankene er helt andre steder. En høstdag for 50 år siden vervet ung-gutten seg til frontkjem-pertjeneste. Det ble innled-pingen på års krigshelvete. – De som svek landet ått, må ta sin straff. Men den dag i dag er jeg ikke helt sikker på om jeg gjorde noe galt. Jeg vervet meg for å slåss mot kom-munismen, sier pensjonis-ten.

– Tenkte du aldri på at du vervet deg for samme land som hadde okkupert Norge?
– Nei, jeg var ikke opp-tatt av politikk. Jeg ville ut og slåss. Jeg kjempet på norsk side i april 1940 da tyskerne kom. Men som 18-åring fikk jeg ingen yåpen. Jeg var for ung. Det nærmeste jeg kom krigen var å hogge tommer til barrikader mellom Kvam og Snåsa, forteller Jarle Saur-saunet.

å se hvordan russerne hadde det. De hadde knapt mat. Mange bodde i provisoriske hus med jordgolv. Det hendte at tyske soldater, blant dem også nordmenn, våget livet for å gi bort mat til russere. Å gi bort mat var forenlig med dødsstraff.

En trønder som kjørte et suppekjøkken gav bort 600 li-ter gulasj til russiske fami-lier. Han maktet ikke å se sulten i øynene deres. Vi andre holdt kjeft. Det ble aldri kjent hvor gulasjen hadde tatt veien.

Selv opplevde jeg den enorme glæden hos en russer da han fikk parafin til lam-pen sin. Den hadde ikke vært tent på ukevis. Han strålte av glede og spanderte vodka både på meg og en kaptein jeg var sammen med.

Se døden i øynene

Livet ved fronten var å se døden i øynene hver eneste dag. Jeg gjorde tjeneste tid-vis som ordonans, i andre perioder som andreskytter ved et maskingevær. Jeg kjørte også panserminer med lastebil. Minene tålte

svært lite rystelser og vi måtte kjøre svært forsiktig. Det var kort avstand mel-lom frontene. Som andre-skytter ved maskingeværet hendte det jeg måtte krype på alle fire for å hente ny ammunisjon. Å stå oppreist var selvmord.

I tillegg kom frykten for lavtflyvende russiske jager-fly. De dukket opp på sekun-ders varsel og skjøt mot alt som rørte seg.

Omtrent daglig opplevde jeg å bli skutt mot. Disiplinen var beinhard. Den minste forseelse ble straffet. I verste fall havnet man i et strafekompani. Disse kompaniene ble sendt til første frontlinje. Sjansen for å overleve var minimal. Som regel gikk det bare en dag eller to før soldatene omkom.

– Hva tenkte du om dø-den?

– Med døden rundt meg på alle kanter, sluttet jeg å tenke på hvordan livet kunne slutte. Jeg ble herdet. Ingen inntrykk bet på meg. Død og krig ble en naturlig del av hverdagen. Dager uten

kamp ble nesten kjedelige. Krigen gikk meg helt i blo-det.

– Og idealismen som brakte deg til fronten?
– Jeg tenkte ikke på poli-tikk. Jeg fant ut at hadde jeg først tullet meg borti dette, var jeg nødt til å stå på for å berge livet, sier Jarle Saur-saunet.

Russisk offensiv

Krigslykken snudde seg for Hitler. 250 000 soldater kapitulerte ved Stalingrad i januar 1943. Senere på året ble diktatorens tidligere se-riker tropper drevet tilbake på de fleste frontavsnitt.

Leningradfronten holdt gjennom hele 1943. Men det var bare tidsspørsmål før russerne innledet en offen-siv.

Den kom 14. januar 1944. Den tyske fronten brøt sam-men og armegruppe Nord, hvor norske Panzergrenadi-erdivision Nordland hørte til, ble presset tilbake til Est-land

Tapene var store på begge sider etter harde kamper ved Jamburg, Weiwaro og

Narva.

– Jeg har aldri vært så redd som under angrepet ved Narva. Jeg var under-teis til fronten som motor-sikkelordinans, da helvete påtselig brøt løs rundt meg. Russiske fly angrep med bomber og maskingevær.

Jeg kastet meg i skjul i en kjeller sammen med en tys-ker og to rumenere. En bombe traff rett utenfor hu-se. Trykket fra eksplosjonen var så kraftig at kjellerveg-gene ble trykket inn. Et lite øyeblikk trodde jeg alt var over, men jeg overlevde.

Et raske angrepet stilnet, satte vi oss på motorsykke-ler alle fire og flyktet det vi var god for. Vi fant en bun-keren i mil unna og lå i skjul noen timer før de russiske styrkene kom så nært at vi måtte flykte videre, forteller Saur-saunet.

Hele året 1944 ble et sam-menhengende tilbaketog. Ar-megruppe Nord ble drevet tilbake og til slutt innstengt i det nordlige Latvia.

– Mange nordmenn, blant de mange jeg kjente, falt i lampene i 1944, minnes den

Foreldrene mine var sterkt mot mitt valg, men jeg sto på mitt, sier Jarle Saur-saunet.

tidligere frontkjemperen.

De få norske frontkjem-perne som var igjen, ble eva-kuert sjøveien fra Libau til Swinemunde i Tyskland i februar 1945.

Mål: Forsvaret av Berlin.
– Da jeg kom til Swine-munde fikk jeg ordre fra min overordnede oberst Ubung om så fort som mulig å ta meg frem til elva Oder. Der skulle jeg slutte meg til mannskapet i en panservogn som var på vei til Berlin.

Vi kom oss over Oder og satte kursen mot Berlin. Alt lot til å være i oppløsning. Tyske styrker var på flukt fra russerne. Da vi endelig kom til Berlin var beltene på panservognen skutt i styk-ker, forteller 70-åringen.

Tatt til fange

Frontkjemperen fra Egge ble tatt til fange 8. mai 1945, timer før Tyskland offisielt kapitulerte.

Sammen med andre krigs-fanger ble Egge-gutten plas-sert på et lasteplan. To rus-sere med maskingevær holdt vakt. – Jeg var overbevist om at vi ville bli skutt. Jeg

var derfor på utkikk etter en fluktmulighet. Den kom, da russerne trakk frem en flaske vodka og begynte å drikke satset jeg alt på ett kort. Jeg kastet meg bakover fra lasteplanet og løp det for-teste jeg kunne. Russerne oppdaget ikke hva som skjedde.

Jarle Saur-saunet flyktet inn i en park, kastet fra seg uniform og papirer. Mellom bombekraterne fant han li-ket av en ung tysk soldat, Walter Schonen. Han tok av ham kjenningsmerket og vernepliktsboken.

På sekunder skiftet Egge-gutten identitet. Jarle Saur-saunet forsvant. Nå var han Walter Schonen. Senere på dagen skaffet han seg sivile klær.

Tysk borger

– Jeg levde under tysk dekknavn i fire år, fra 1945 til 1949. Etter krigen plas-serte tyske myndigheter meg på en bondegård i Thu-ringen i østsonen hvor jeg arbeidet som gårdsgutt, for-teller Saur-saunet.

straks, forteller frontkjem-peren.

Etter syv år i krigens og etterkrigstiden Tyskland kom han hjem til Norge.

Rettsapparatet domte ham til tre måneders fengsel som han sonet på Ila si-kringsanstalt i Trondheim. Sammenlignet med front-kjempere dømt rett etter kri-gen, slapp han billig.
– Jeg var trolig den siste frontkjemperen som ble dømt, sier Jarle Saur-saunet, som ikke er bitter etter dom-men.

Soldatvenner

Han holder fortsatt kon-takten med gamle soldatven-ner fra krigen. Han viser oss et fotografi av en tysk venn i SS-uniform. Bildet er stukket inn i bokhyllen. Det kan ikke stå fremme. Han er redd en-kelte som kommer på besøk ikke vil tåle synet av en tys-ker i uniform.

Ved to anledninger etter krigen har han deltatt på ve-terantreff i Tyskland.

– Det gjorde godt å møte gamle soldatkamerater. Inngenting av det vi foretok oss på trefett, handlet om poli-tikk. Politikk holder jeg meg langt unna.

Nasjonal Samling sterkt i Egge hvor ungdommen vokste opp. Flere av ungdommene i bygda stiftet seg norske okkupasjonshistorie.

– Det gikk en «ølge» gjennom bygda av gutter som ville sluss for Tyskland. Det var de likeste guttene som meldte seg. Jeg følte at jeg ikke kunne være noe dårligere.

Foreldrene mine var sterkt imot, men jeg sto på mitt, sier 70-åringen.

Han fikk opplæring i frontkjempernes treningsleir i Holmestrand før han en vinterdag i 1943 gikk om bord i trossertransportskipet «Monte Rosa» med kurs for Århus.

– Hadde jeg visst hva som ventet meg de kommende månedene og årene hadde jeg aldri reist, sier Saurasauet stille.

Han fikk trening i Tyskland og Frankrike. Han lærte å mestre maskingevær, panserbiler og artilleri og ble opplært i ordonanstjeneste.

I august samme år ble han sammen med nordmenn fra det nyopprettede «Pansergrenaderregiment Norge» beordret til Bosnia og Kroatia for å slåss mot Titos partisaner.

– Troppen jeg tilhørte var bare innblandet i mindre treninger. Ved ett tilfelle ble det skutt mot brakka i leiren hvor vi bodde, forteller frontkjempere.

Under oppholdet snakket han også med mannskaper fra det fryktede Ustasja. Nazi-troppene drepte tusensvis jugoslaver.

– Vi snakket mest om hvor vi kom fra, om at de hadde lite mat. Det eneste de fortalte meg om partisanene var at de ikke kunne fordra Tito fordi han var kommunist, forteller Saurasauet.

Virkeligheten ble snart tøffere. Knapphet på mannskaper langs østfronten gjorde at den tyske militærledelsen beordret regimentet til Leningrad.

Mens de andre reiste direkte med tog, ble Saurasauet igjen for å orientere et regiment kosakker som skulle overta etter nordmennene i Bosnia.

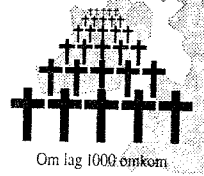
Utstyrt med et kart og en Volkswagen kjørte han mutters alene fra Jugoslavia til Tsjekkoslovakia. Derfra var det tog til fronten ved Leningrad.

FRONTKJEMPERE

– betegnelse for nordmenn som vervet seg til tysk krigstjeneste under 2. verdenskrig. Felittogene norske frontkjempere deltok i et tegnet inn.

5000 meldte seg til fronttjenesten

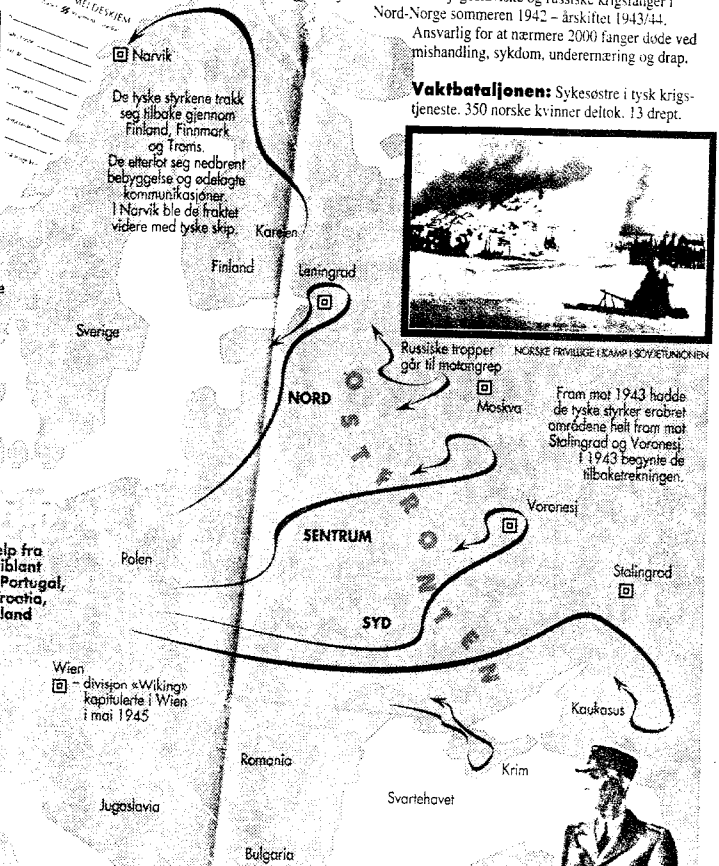
Regiment Nordland: Opprettet januar 1941. 1000 frivillige i alderen 17 til 25 år. Rekruttakole i Graz og Klagenfurt i Østerrike. Fra sommeren 1943 ble gjenværende medlemmer overført til Pansergrenader-regiment Norge.

SS-divisjonen «Wiking»: Del av Tysklands SS. Soldater fra de nordiske land og Nederland. Deltok i Tysklands angrep på Sovjetunionen i juni 1941, i Kaukasus juli 1942, Stalingrad høsten 1942 – vinteren 1943 og i tilbake trekningen fra Russland 1943–1945. Kapitulerte i Wien mai 1945. Bare et fåtall av de norske frivillige i «Wiking» overlevde.

DEN NORSKE LEGION

Norske Legion: Opprettet juli 1941. 1900 meldte seg til tjeneste. 300 trakk seg. 600 ble funnet uskikket. 1000 nordmenn fikk opplæring i Tyskland høsten 1941. Oppløst i mai 1943. Mellom 150 og 200 menn ble drept ved Østfronten. Et betydelig antall alvorlig saret.

Norske SS: Hirdregiment i Oslo («Wiking 7») med 150 medlemmer. Bar svarte uniformer med Nasjonal Samlings merke på ermet. Militær opplæring på Elverum. De fleste sluttet seg til «Norske Legion». Fra sommeren 1942 ble alle medlemmer i Norske SS automatisk overført til «Germanske SS Norge».

SS-skijegerbataljon Norge: Dannet høsten 1942. Om lag 700 mann. Sendt til den finsk-russiske fronten ved Karelen. 150 mann drept, og 150 tatt til fange under russisk angrep sommeren 1944. Bare et fåtall av de som ble tatt til fange overlevde. Trakk seg tilbake til Finnmark/Troms etter finsk kapulasjon september 1944.

Germanske SS Norge: Opprettet sommeren 1942 med medlemmer fra Norske SS. Mot slutten av krigen hadde Germanske SS Norge 1200 medlemmer.

Pansergrenaderregiment Norge: Opprettet sommeren 1943. Erstattet Norske Legion. Mannskaper fra Regiment Nordland ble overført til det nye regimentet. Kjempet mot jugoslaviske partisaner i Kroatia høsten 1943. Overført til Leningrad ved østfronten desember 1943 og fikk betegnelsen «SS-Pansergrenaderdivisjon Nordland». Stod under kommando av SS-Obergruppenführer Felix Steiner. Mange norske frivillige mistet livet under russisk storoffensiv januar 1944. Resten av Regiment Nordland skipet fra Libau i Litauen til Swinemünde i Tyskland februar 1945. Underlagt 9. armé. Deltok i sluttkampene om Berlin. De fleste norske falt.

SS-Wachtbataljonen Norge: Opprettet våren 1942. Ut-dannet i Holmestrand. Vakt hold mot sabotasje handlinger ved industri-bedrifter og andre krigsviktige installasjoner. 360 fra bataljonen gjorde tjeneste i leirer for jugoslaviske og russiske krigsfanger i Nord-Norge sommeren 1942 – årskiftet 1943/44. Ansvarlig for at nærmere 2000 fanger døde ved mishandling, sykdom, underernæring og drap.

Vaktbataljonen: Sykesøstre i tysk krigstjeneste. 350 norske kvinner deltok. 13 drept.

Russiske tropper går til motangrep

Frøen mot 1943 hadde de tyske styrker erobret anrådene helt fram mot Stalingrad og Voronezj. I 1943 begynte de tilbake trekningen.

RETTSPOPPGJØRET: Frontkjemperne domt som landssvikere. I underkant av 5000 nordmenn måtte møte i retten for frontkjempervirksomhet. 78 fikk påtaleuunnlatelse, de øvrige fengselsstraff eller bøter. Gjennomsnitsstraff. Tre år og fire måneder. Mange ble benådet for de hadde senet ferdig straffen.

Livet i østsonen var ensformig. Sammen med en kamrat bestemte han seg for å flykte til den vestlige sonen i Tyskland. Flukten skjedde 2. påskedag 1948 uten dramatik. Men de måtte være forsiktede. Grensevakter bevoktet skillelinjen mellom øst- og vestsonen.

Etter den vellykkede flukten tilbrakte Jarle Saurasauet uker og måneder på vandring i Tyskland. Vennlige tyskere gav ham det han trengte av mat.

Hvor langt han har gått, vet han ikke. Det må ha vært hundrevis av kilometer.

Høsten 1948 havnet han i Recklingshausen i nord-Tyskland hvor han gjennom nye venner fikk arbeid i en kullgruve.

Etter ett år i gruvene var han grundig lei. Så lei at han la ut på en ny reise. Denne gangen mot Strasbourg i Frankrike.

– Jeg planla å verve meg til Fremmedlegionen. På vervingskontoret fortalte jeg at jeg levde under en avdøds navn. De bad meg sørge for papirer for mitt ekte navn, forteller Beitstad-pensjonisten.

Saurasauet skrev hjem etter dåpsanet. Stor var forbauselsen da svarbrevet også inneholdt billetter til Norge og detkort for hjemreisen. «Velkommen hjem!» stod det i brevet fra Utenriksdepartementet.

– Jeg nolte ikke særlig lenge. Jeg reiste hjem

– Også Arne Myrdal og hans lik esinnede?

– Jeg gjør som andre - jeg snur ryggen til Myrdal. Jeg synes ikke om det han står for. Jeg respekterer bare de som har vært ved fronten.

Sånne som Myrdal lager bare djevleskap. Han må la folk få være i fred.

– Nazi-stene lot ikke jødene være i fred. De som stod bak jødeutryddelsene tilhører samme nasjon du sluss for på østfronten...

– Jeg har vært i konsentrasjonsleiren i Buchenwald. Jeg ble forterdet da jeg fikk høre om jødedrapene mot sluten av 1945. Jeg hørte aldri om dette under krigen.

Vi snakket en del om Gestapo, at de gikk brutalt frem mot fanger. De torturerte og drepte som de rene banditter. Jeg har aldri likt Gestapo.

– Hvordan har frontkjemper-tjenesten preget livet ditt etter at du kom hjem?

– Jeg sitter igjen med både gode og vonde minner fra krigstiden. Heldigvis har jeg vært forsøket fra mare-rit og dårlige nerver.

Jeg har aldri opplevd noen hets ir slektninger, venner, naboer eller arbeidskolleger. Heller ikke barna mine har fått lide for det som skjedde.

Selv har jeg, inntil ganske nylig, holdt stilt med mine opplevelser.

(fortsettelse neste side)

Om jeg ville gjort det om igjen? Aldri. Det var en helvete tid, sier Jarle Saurasauet.